

KRIVIČNOPRAVNI I PENOLOŠKI ASPEKTI KAZNI U POZITIVNOM ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRBIJE

REZIME: U radu se na jednom mestu objedinjuju opšta i posebna svrha kazni, vrste kazni i postupak njihovog izvršenja. Kazneni sistem, propisan odredbama domaćeg krivičnog zakonodavstva, zasniva se na relevantnim saznanjima krivičnogopravnih nauka i disciplina, kao i pravila sadržanih u dokumentima UN-a i drugim međunarodnim aktima ratifikovanim od strane naše zemlje, koja se odnose na sisteme kažnjavanja, principe izvršenja krivičnih sankcija i posebno izvršenje kazne zatvora. Cilj kažnjavanja učinilaca krivičnih dela je suzbijanje društveno opasnih delatnosti kojima se povređuju ili ugrožavaju društvene vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom. Svrha kažnjavanja sprovodi se putem generalne prevencije, tj. vaspitnog uticaja na druge da ne čine krivična dela, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona, kao i specijalne prevencije, tj. sprečavanja učinioaca da čini krivična dela i njegovo prevaspitanje.¹ Dakle, u krivičnom i penološkom zakonodavstvu Republike Srbije došlo je do značajnih promena, koje se ogledaju, pored ostalog, u prihvatanju međunarodnih i evropskih standarda i njihovoj implementaciji u propise.

Ključne reči: vrste kazni, cilj kazni, svrha kazni, izvršenje kazni.

* Vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: markovic@pravni-fakultet.info

** Policijski savetnik, diplomirani pravnik-master, Centar za osnovnu policijsku obuku, Sremska Kamenica, e-mail: radebogojevic@sbb.rs

¹ Konstatinović Vilić S., Kostić M., (2011). Sistem izvršenja krivičnih sankcija i penalni tretman u Srbiji, Niš, Centar za publikacije Pravnog fakulteta, str. 30.

1. Uvodna razmatranja

Kažnjavanje izvršilaca krivičnih dela u Srbiji, oduvek se sastojalo u suzbijanju društveno opasnih delatnosti kojima se povređuju ili ugrožavaju vrednosti društva zaštićene krivičnim zakonodavstvom. Svrha kažnjavanja se sprovodila putem generalne prevencije (vaspitnog uticaja na druge da ne čine krivična dela, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona) i specijalne prevencije (sprečavanja učinioaca da čini krivična dela i njegovo prevaspitanje).

Pojava kazne, kao najstarije krivične sankcije, reakcije društva na kriminalno ponašanje i sredstva zaštite društva od kriminaliteta, doveli su do postavljanja dva ključna teorijska pitanja, šta opravdava postojanje i primenu kazne i koji su ciljevi i svrha kažnjavanja.² Odgovarajući na ova pitanja, teoretičari su zauzimali različite stavove i iznosili različita, često međusobno suprotstavljena shvatanja. Sasvim nesporne bile su činjenice, da je kazna ljudska institucija a ne prirodna činjenica, da se kazna pojavila kada je nastala država, da se neminovno povezuje sa aparatom vlasti i da predstavlja prvu i najvažniju vrstu krivičnih sankcija.³ Krivični zakonik Republike Srbije⁴ propisuje četiri vrste kazni, i to: kaznu zatvora, novčanu kaznu, kaznu rada u javnom interesu i kaznu oduzimanja vozačke dozvole. Kao glavnu kaznu, propisuje samo kaznu zatvora, dok novčana kazna, kazna rada u javnom interesu i kazna oduzimanja vozačke dozvole se mogu izreći kao glavne, i kao sporedne kazne.

2. Opšta i posebna svrha kazni

Kazna se sastoji u oduzimanju ili ograničenju sloboda i prava učinioцу krivičnog dela. Ona ima određenu svrhu koja se želi postići njenim izricanjem i izvršenjem. To je prvo, opšta svrha, koja je inače zajednička za sve krivične sankcije, a koja se ogleda u suzbijanju krivičnih dela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom, i drugo, kazna ima i posebnu svrhu koja se sastoji u sprečavanju učinioaca da čini krivična dela i uticanju na njega da u buduće ne čini krivična dela (specijalna prevencija), uticaju na druge da ne čine krivična dela (specijalna prevencija) i u

² Bobić A., (2011) Resocijalizacija osuđenih lica kao faktor smanjenja kriminala, *Pravo – teorija i praksa*, 28, (4–6), str. 51–65.

³ Konstatinović Vilić S., Kostić M., (2011). Penologija, Niš, Centar za publikacije Pravnog fakulteta, str. 55.

⁴ Krivični zakonik Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br.85/05 – ispr., 107/05 – ispr. 72/09, 111/09 i 121/12.

izražavanju društvene osude za krivično delo, jačanju morala i učvršćivanju obaveze poštovanja zakona (opšta prevencija). Kazna mora da bude predviđena u zakonu pre nego što je krivično delo učinjeno. Ovo je princip zakonitosti kazne, koji je sadržan u članu 1, KZ RS koji predstavlja jedan od osnovnih principa kaznenog prava uopšte. To znači da kaznu ne može da propiše ni jedan drugi organ sem zakonodavnog, odnosno da kaznu izriče sud u granicama zakonom propisanim, na način i po postupku koji su zakonom određeni. Može se izreći samo učiniocu krivičnog dela koji je kriv za učinjeno delo. To znači da postoje dve pretpostavke za primenu kazne, učinjeno ili pokušano krivično delo i postojanje krivice na strani učinioaca u vreme izvršenja dela. Pored opštih elemenata koji karakterišu svaku kaznu, neke vrste kazni poseduju posebne karakteristike koje čine posebne elemente kazne koji se ogledaju u tome da kazna treba da bude lična, tako da pogađa samo učinioaca dela, a ne i druga, posebno njemu bliska lica koja nemaju nikakvi krivicu za učinjeno krivično delo. Međutim, koliko god se nastojalo na ispunjenju ovog zahteva, skoro svaka kazna posredno pogađa i druga lica (članove porodice, srodnike učinioaca krivičnog dela). Treba da je humana, što znači da ne sme da se sastoji u mučenju i nečovečnom postupanju prema učiniocu dela, već mu se njenom primenom oduzimaju prava i slobode u meri koja odgovara prirodi i sadržini kazne. Treba nastojati da bude moralna, što znači da ne demoralizuje učinioaca krivičnog dela, već naprotiv treba da deluje u pravcu razvijanja i jačanja moralnih karakteristika, ne samo učinioaca dela već i ostalih građana u opšte. Kazna treba da je srazmerna prirodi i težini učinjenog krivičnog dela i stepenu krivice njegovog učinioaca. Dalje, treba da je deljiva što znači da se može izricati u manjem ili većem iznosu u zavisnosti od težine krivičnog dela, okolnosti pod kojima je ono izvršeno i krivice njegovog učinioaca. Zatim, treba da je opoziva, što znači da se u slučaju nezakonitog ili nepravilnog izricanja može ukinuti ili opozvati. Treba da je popravljiva, što znači da se mogu otkloniti njene negativne, štetne posledice po osuđeno lice u slučaju nezakonitog ili nepravilnog izricanja. Na kraju, kazna treba da je zamenjiva što znači da se u zakonu propisana kazna ne mora obavezno i izreći učiniocu krivičnog dela, već se ista može zameniti blažom vrstom i merom kazne, odnosno izrečena kazna može se zameniti blažom vrstom kazne u slučaju primene: amnestije, pomilovanja ili u postupku po vanrednim pravnim lekovima.⁵

⁵ Jovašević D., (2010). Krivično pravo: opšti deo, Beograd, Nomos, str. 192–193.

3. Vrste kazni i njihovo izvršenje

Naše pozitivno krivično zakonodavstvo propisuje četiri vrste kazni, kaznu zatvora, novčanu kaznu, kaznu rada u javnom interesu i kaznu oduzimanja vozačke dozvole.

3.1. Kazna zatvora

Naše krivično pravo poznaje samo jednu vrstu kazne lišavanja slobode. To je kazna zatvora, koja se može izreći samo kao glavna kazna. To je kazna protiv slobode i propisana je u posebnom delu Krivičnog zakonika za najveći broj krivičnih dela, i to samostalno ili alternativno, odnosno kumulativno sa novčanom kaznom. Ona se može izreći u rasponu od 30 dana do 20 godina, gde postoji izuzetak kada se kazna zatvora može izreći u trajanju od 30 do 40 godina, i to za najteža krivična dela i najteže oblike teških krivičnih dela, ali nikad samostalno, već uvek uz kaznu zatvora u trajanju do 20 godina. Ova kazna, ne može se izreći mlađem punoletnom licu (licu koje u vreme izvršenja krivičnog dela nije navršilo 21 godinu života), ali je ostalo nejasno zašto primena ove kazne nije isključena prema bremenitoj ženi i bitno smanjenom uračunljivom licu. Zatvorska kazna se izriče na pune godine i pune mesece, a do 6 meseci i na pune dane. Novelom Krivičnog zakonika iz septembra 2009. godine, predviđena je mogućnost primene „kućnog pritvora“ u slučaju izricanja kazne zatvora do jedne godine. No, sam je zakon isključio primenu ovog načina izvršenja kazne prema licu koje je osuđeno za krivično delo protiv braka i porodice pod uslovom da živi sa oštećenim u istom domaćinstvu. U slučaju da osuđeni samovoljno napusti prostorije u kojima stanuje: jednom u trajanju do 12 časova i dva puta u trajanju do 6 časova, sud obavezno određuje da se ostatak kazne zatvora izdržava u zavodskoj ustanovi.

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija⁶ propisuje način postupanja osoblja ustanove, njihova prava i obaveze u odnosu na zadatke koje obavljaju u okviru ovlašćenja formalnog sistema, što takođe utiče na ostvarivanje pravne sigurnosti u ustanovama i ujedno utiče na razvoj njihove lične odgovornosti.

3.1.1. Upućivanje osuđenog na izdržavanje kazne zatvora

Osuđeni se upućuje na izdržavanje kazne zatvora saglasno rasporednom aktu ministra nadležnog za pravosuđe, a samo izuzetno, na molbu osuđenog, direktor Uprave može iz opravdanih razloga odstupiti od rasporednog akta i promeniti mesto izvršenja kazne. Za upućivanje osuđenog na izdržavanje

⁶ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05 i 72/09.

kazne zatvora nadležan je osnovni sud prema prebivalištu, odnosno boravištu osuđenog u vreme kada je odluka kojom je kazna izrečena postala pravno-snažna. Ako je odluku u prvom stepenu doneo sud koji nije nadležan za upućivanje osuđenog na izdržavanje kazne zatvora, dužan je da izvršnu odluku dostavi nadležnom sudu u roku od tri dana od dana kada je odluka postala izvršna. Kad su prebivalište, odnosno boravište nepoznati, za upućivanje je nadležan osnovni sud koji je doneo prvostepenu odluku, a ako je odluku u prvom stepenu doneo viši sud, za upućivanje je nadležan osnovni sud u mestu sedišta tog višeg suda. Osuđeni koji je u pritvoru, na izdržavanje kazne zatvora upućuje osnovni sud na čijem je području sedište zavoda u kome je osuđeni pritvoren. Nadležni sud pismeno nalaže osuđenom da se određenog dana javi na izdržavanje kazne zatvora. Rok između prijema naloga i dana javljanja ne može biti kraći od osam ni duži od petnaest dana. Nadležni sud obaveštava zavod o datumu kada osuđeni treba da se javi i uz obaveštenje dostavlja izvršnu odluku s podacima o ličnosti osuđenog pribavljenim tokom krivičnog postupka.

3.1.2. Izvršenje kazne zatvora

Početak izvršenja kazne zatvora računa se od dana kada se osuđeni javio u zavod na izdržavanje kazne. Zavod treba da izvesti nadležni sud da li se osuđeni javio na izdržavanje kazne zatvora. U slučaju da se osuđeni, koji je uredno pozvan, ne javi u zavod, sud naređuje njegovo dovođenje, a ukoliko se osuđeni krije ili je u bekstvu, sud naređuje izdavanje poternice. Tada se početak izvršenja kazne zatvora računa od dana kada je osuđeni lišen slobode. Zavod nadoknađuje osuđenom troškove prevoza javnim saobraćajem od prebivališta, odnosno boravišta do sedišta zavoda, dok troškove dovođenja snosi osuđeni. Kada je osuđenom određeno izvršenje kazne zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje (moguće za izrečenu kaznu zatvora do jedne godine), bitno je da on ne sme napuštati te prostorije. Prema osuđenom se u tom slučaju mogu primeniti mere elektronskog nadzora, koje sprovodi nadležna organizaciona jedinica Uprave, u saradnji sa policijom.⁷

3.1.3. Odlaganje izvršenja kazne zatvora

Na osnovu Zakona o izvršenju krivičnih sankcija moguće je i odlaganje izvršenja kazne zatvora na molbu osuđenog i povodom vanrednih pravnih

⁷ Konstatinović Vilić S., Kostić M., Sistem izvršenja krivičnih sankcija i penalni tretman u Srbiji, op. cit., str. 65–67.

sredstava. Naime, iz čisto medicinskih razloga izvršenje se može odložiti u slučaju teške akutne bolesti (dok bolest traje) i zbog teške hronične bolesti, ako se stanje osuđenog znatno pogorša, a nema mogućnosti lečenja u zavodu ili Specijalnoj zatvorskoj bolnici. Takođe, kada je osuđena žena navršila šest meseci trudnoće ili ima dete mlađe od jedne godine (najduže do navršene treće godine života deteta). Razlozi za odlaganje, mogu biti i medicinsko-socijalne i porodične prirode, usled: smrti ili teške bolesti bračnog druga, deteta, usvojenika, roditelja ili usvojitelja osuđenog (najduže tri meseca od dana odlaganja). Zatim, ako je supruga osuđenog tri meseca pred porođajem ili je od njenog porođaja proteklo manje od šest meseci, a nema drugih članova domaćinstva koji bi joj pomagali (najduže šest meseci od dana odlaganja). Na kraju, ako su na izdržavanje, zajedno sa osuđenim, pozvani njegov bračni drug ili drugi član zajedničkog domaćinstva ili je neko od njih već u zatvoru (najduže šest meseci od dana odlaganja). Odlaganje može da se traži i zbog neodložnih radnih obaveza osuđenog (poljskih ili sezonskih radova, radova izazvanih kakvim udesom) a u porodici nema potrebne radne snage (najduže tri meseca od dana odlaganja). Moguće je odlaganje, takođe, u periodu od najduže tri meseca i zbog mogućnosti nastajanja znatne štete ako se radovi ne bi izvršili. Takođe, zbog završetka školovanja, osuđenom je moguće odložiti izvršenje najduže za šest meseci, dok je za odlaganje već prijavljenog ispita, predviđen rok od najduže dva meseca. Razlog za traženje odlaganja izvršenja kazne zatvora može biti izjavljivanje vanrednih pravnih sredstava. U tom slučaju, sud koji odlučuje o zahtevu za ponavljanje krivičnog postupka podnetog u korist osuđenog, može odložiti izvršenje kazne zatvora i pre pravnosnažnosti rešenja o dozvoli ponavljanja postupka. Ukoliko sud odlučuje o zahtevu za vanredno preispitivanje pravnosnažne presude, on može, zavisno od sadržine zahteva, odložiti izvršenje kazne zatvora. Odlaganje izvršenja kazne zatvora uvek se dozvoljava na zahtev nadležnog javnog tužioca do donošenja odluke o upotrebljenom pravnom sredstvu. Molba za odlaganje se podnosi predsedniku nadležnog osnovnog suda, u roku od tri dana od dana prijema naloga za izdržavanje kazne, i ona zadržava izvršenje rešenja do pravnosnažnosti rešenja o molbi. Ukoliko molba bude odbijena, osuđeno lice može protiv prvostepenog rešenja o molbi uložiti žalbu predsedniku nadležnog višeg suda, takođe, u roku od tri dana od momenta prijema rešenja o odbijanju. Predsednik osnovnog ili višeg suda, odgovor na molbu donosi u roku od tri dana od momenta prijema molbe.

3.1.4. Opoziv i obustava odlaganja kazne zatvora

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija propisuje opoziv i obustavu odlaganja izvršenja kazne zatvora. Naime, predsednik nadležnog osnovnog suda može da opozove odlaganje izvršenja kazne zatvora ako naknadno utvrdi da nisu postojali ili su prestali razlozi zbog kojih je odobreno odlaganje, ili osuđeni koristi odlaganje protivno odobrenoj svrsi. Obustava odlaganja odnosi se na žene osuđenice. Ukoliko je odobreno odlaganje trudnici, a dete se rodi mrtvo, odlaganje se obustavlja kad istekne šest meseci od porođaja, a ako je dete umrlo posle porođaja, odlaganje se obustavlja po proteku šest meseci od smrti deteta. Ako je odlaganje odobreno majci deteta mlađem od jedne godine a dete umre, odlaganje se obustavlja kada istekne šest meseci od smrti deteta. Ukoliko je punoletnom licu, uz kaznu zatvora, izrečena mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog lečenja alkoholičara i obaveznog lečenja narkomana, kao i lečenja u toku izvršenja kazne zatvora, u specijalnoj zatvorskoj bolnici obezbeđuju se posebne prostorije pod nadzorom.

3.2. Novčana kazna

Novčana kazna je imovinska kazna kojom se učiniocu krivičnog dela utvrđuje obaveza da u određenom roku uplati presudom određeni novčani iznos u korist države. U slučaju neispunjenja ove obaveze novčana kazna se zamenjuje kaznom zatvora ili kaznom rada u javnom interesu. Ona se može izreći i kao glavna i kao sporedna kazna. Kao glavna kazna, može se izreći kada je u Krivičnom zakoniku određena alternativno sa kaznom zatvora. Za krivična dela koja su učinjena iz koristoljublja, novčana kazna, kao sporedna kazna može se izreći: kada nije propisana zakonom i kada je zakonom propisano da će se učinilac kazniti zatvorom ili novčanom kaznom, a sud kao glavnu kaznu izrekne kaznu zatvora. Novčana kazna se može izreći u: 1) dnevnim iznosima (sistem „dani-novčana kazna“), kada ovaj sistem obuhvata dve faze: a) utvrđuje se određen broj dana, pri čemu su od značaja težina dela i krivica učinioca i b) utvrđuje se iznos jednog dana u novcu, gde je odlučujuće imovno stanje i 2) određenom iznosu, kada se novčana kazna izriče u tačno određenom novčanom iznosu koji je osuđeno lice dužno da uplati. Ako osuđeno lice ne plati novčanu kaznu u određenom roku, sud će je zameniti kaznom zatvora s tim da ovako izrečena kazna ne može da bude duža od 6 meseci, sem ako je izrečena novčana kazna u iznosu većem od 700.000 dinara u kom slučaju kazna zatvora ne može da bude duža od jedne godine. Ukoliko lice plati deo novčane kazne, tada se samo ostatak kazne zamenjuje kaznom zatvora. Ako

pak, lice uplati kaznu, izvršenje kazne zatvora se obustavlja. Ako je novčana kazna zamenjena kaznom rada u javnom interesu, onda taj rad ne može da bude duži od 360 časova. Posle smrti lica, novčana kazna se ne izvršava.

3.2.1. Izvršenje novčane kazne

Rešenje kojim se određuje izvršenje novčane kazne donosi po službenoj dužnosti sud koji je izrekao prvostepenu presudu. U presudi se određuje rok plaćanja novčane kazne koji ne može biti kraći od petnaest dana niti duži od tri meseca. Plaćanje novčane kazne u ratama moguće je u opravdanim slučajevima i po odluci suda, s tim da rok isplate ne može biti duži od jedne godine.⁸

3.3. Kazna rada u javnom interesu

Kazna rada u javnom interesu podrazumeva se kao svaki društveno koristan rad kojim se ne vređa ljudsko dostojanstvo i koji se ne vrši u cilju sticanja dobiti. Izricanjem ove kazne se učiniocu lakšeg krivičnog dela određuje obavljanje određenog rada u javnom interesu za određeno vreme. Ova kazna se može izreći kao glavna i kao sporedna kazna i to kao alternativa propisanoj kazni u zakonu za lakša krivična dela kada izricanje bezuslovne kazne zatvora nije neophodno u konkretnom slučaju. Dva su uslova za izricanje ove kazne: 1) da je učinilac izvršio krivično delo za koje je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna i 2) da je učinilac dao svoj pristanak na njeno izricanje. Rad u javnom interesu ne može biti kraći od 60 časova, niti duži od 360 časova, s tim što on može da traje 60 časova u toku jednog meseca. U sudskoj odluci sud određuje i vreme trajanja ovog rada koje može da bude od jednog do šest meseci. Pri izricanju ove kazne sud će imati u vidu: svrhu kažnjavanja, vrstu učinjenog dela, ličnost učinioca, kao i njegovu spremnost da obavlja ovaj rad.

3.3.1. Izvršenje kazne rada u javnom interesu

Sud koji je odlučivao u prvom stepenu, pokreće postupak za izvršenje kazne pred organizacionom jedinicom u sastavu Uprave za tretman i alternativne sankcije. Rad se obavlja kod pravnog lica koje se bavi poslovima od javnog interesa, a naročito: humanitarnim, zdravstvenim, ekološkim ili komunalnim delatnostima. Ukoliko osuđeno lice ispuni sve postavljene obaveze uz izrečenu kaznu rada u javnom interesu, sud je ovlašćen da dužinu izrečene

⁸ Konstatinović Vilić S., Kostić M., op. cit., str. 119.

kazne umanjí za jednu četvrtinu. Ako osuđeni ne obavi deo ili sve časove izrečene kazne, sud obavezno ovu kaznu zamenjuje kaznom zatvora, tako što će za svakih započelih osam časova rada odrediti jedan dan zatvora. To je tzv. „supletorni zatvor“ za koji ne važe pravila o opštem minimumu kazne zatvora od 30 dana, niti o uslovnom otpustu. Za izvršenje kazne rada u javnom interesu nadležan je poverenik, koga rešenjem određuje direktor Uprave u roku od osam dana od prijema izvršne presude. Poverenik je zadužen da izvrši izbor poslodavca i vrstu posla, kao i da utvrdi program rada. Prilikom izvršenja ove kazne poverenik posebno sarađuje sa službom za zapošljavanje, organom starateljstva, organima jedinice lokalne samouprave i policijom. O izvršenju kazne rada u javnom interesu, tokom izvršenja programa, poverenik je obavezan da najmanje dva puta izvesti sud i Organizacionu jedinicu u sastavu Uprave nadležnu za tretman i alternativne sankcije o obavljanju rada u javnom interesu. Ukoliko nastanu okolnosti koje onemogućavaju izvršenje programa, poverenik je dužan da o tome obavesti sud i Upravu, kao i da predloži izmene programa. Takođe, poverenik može da predloži sudu da dužinu izrečene kazne rada u javnom interesu umanjí za jednu četvrtinu, ukoliko utvrdi da osuđeni ispunjava sve svoje obaveze vezane za rad. Pravilnikom o izvršenju kazne rada u javnom interesu⁹ bliže su uređeni: izvršenje kazne rada u javnom interesu izrečene u krivičnom postupku, načela izvršenja rada u javnom interesu, nadležnost za izvršenje rada u javnom interesu, organizacija rada, delatnost, obaveze i prava poslodavca, kao i status poverenika, uslovi za određivanje poverenika, ovlašćenja, način rada, odgovornost, obaveza i evidencije poverenika.¹⁰

3.4. Kazna oduzimanje vozačke dozvole

Kazna oduzimanja vozačke dozvole je kazna koja se sastoji u oduzimanju vozačke dozvole učiniocu krivičnog dela sa presudom na određeno vreme. To znači isključenje osuđenog lica iz mogućnosti upravljanja motornim vozilom, što predstavlja poseban oblik ograničenja slobode njegovog kretanja izrazito specijalno preventivnog karaktera. Ova se kazna izriče od jedne do tri godine, pri čemu se ovaj rok računa od dana pravnosnažnosti presude. Vreme koje je učinilac proveo u zatvoru se ne uračunava u vreme trajanja kazne. Ova kazna se ne može izreći licu koje nema vozačku dozvolu niti stranom državljaninu. Kazna se može izreći i kao glavna i kao sporedna. Dva su uslova za njeno izricanje, da se radi o učiniocu krivičnog dela u vezi sa čijim izvršenjem

⁹ Pravilnik o izvršenju kazne rada u javnom interesu, *Sl. glasnik RS*, br. 20/08.

¹⁰ S. Konstatinović Vilić, M. Kostić, op. cit., str. 120.

ili pripremanjem je korišćeno motorno vozilo i ako je za krivično delo propisana kazna zatvora do dve godine ili novčana kazna. Korišćenje motornog vozila se može shvatiti u dvojakom smislu: u užem smislu, kada je motorno vozilo korišćeno kao sredstvo za izvršenje krivičnog dela (npr. delo protiv bezbednosti javnog saobraćaja) i u širem smislu, kada je motorno vozilo korišćeno na bilo koji način prilikom izvršenja bilo kog krivičnog dela. Zakon je izričito predvideo da se ova kazna ne može izreći uz meru bezbednosti zabrana upravljanja motornim vozilom.

3.4.1. Izvršenje kazne oduzimanje vozačke dozvole

Posle pravnosnažnosti odluke suda kojom se izriče ova kazna, sud prvog stepena odluku dostavlja organu policije po mestu prebivališta ili boravišta osuđenog lica u vreme kada je odluka postala pravnosnažna. Ako osuđeni upravlja motornim vozilom za vreme dok mu traje izrečena kazna, sud će obavezno zameniti ovu kaznu kaznom zatvora, i to tako što će za jednu godinu oduzimanja vozačke dozvole odrediti jedan mesec zatvora.¹¹ Dakle, ova kazna se može izreći učinocima lakših krivičnih dela za koje je propisana kazna zatvora do dve godine ili novčana kazna, pod uslovom da poseduju vozačku dozvolu i da su prilikom izvršenja ili pripremanja krivičnog dela koristili motorno vozilo.

4. Zaključna razmatranja

Osnovna i najznačajnija vrsta krivične sankcije, dugo vremena jedina sankcija koja je i danas propisana u posebnom delu Krivičnog zakonika za najveći broj krivičnih dela, jeste kazna. Ona daje pečat celokupnom krivičnom pravu. Kazna je prinudna mera koja se nameće učiniocu zbog izvršenog krivičnog dela, mimo njegove volje, kao odgovor društvene zajednice na njegovo protivpravno delovanje. Sastoji se u oduzimanju ili ograničenju sloboda i prava. Kazna zatvora se sastoji u oduzimanju slobode kretanja učiniocu krivičnog dela za u sudskoj presudi određeno vreme i njegovom smeštaju u posebnu zavodsku, panintersijarnu ustanovu. Novčana kazna je imovinska kazna kojom se učiniocu krivičnog dela utvrđuje obaveza da u određenom roku uplati presudom određeni novčani iznos u korist države. Kazna rada u javnom interesu podrazumeva se kao svaki društveno koristan rad kojim se ne vređa ljudsko dostojanstvo i koji se ne vrši u cilju sticanja dobiti. Izricanjem ove kazne se učiniocu lakšeg krivičnog dela određuje obavljanje određenog rada

¹¹ Više: D. Jovašević, op. cit., str. 215–224.

u javnom interesu za određeno vreme. Kazna oduzimanja vozačke dozvole je kazna koja se sastoji u oduzimanju vozačke dozvole učiniocu krivičnog dela na određeno vreme računajući od dana pravnosnažnosti presude.

U našem krivičnom zakonodavstvu i penološkoj praksi prisutna je tendencija za širokom primenom različitih „diverzionih“ mera. Njihovo uvođenje u pravni sistem predstavlja rezultat donošenja niza međunarodnih opštih i regionalnih pravnih akata koji su imali za cilj da ublaže ili umanje retributivni karakter kazne. To su krivične sankcije koje predstavljaju zamenu kazne zatvora, po pravilu, u kratkom trajanju. U odnosu na kazne, „diverzione“ mere imaju niz prednosti. Imaju humaniji karakter, nose manji stepen represivnosti, uspostavlja se bolja saradnja sa okrivljenim i njegovim aktivnim odnosom prilikom izvršenja mera, postiže se brža naknada štete oštećenom, društvena zajednica uzima aktivnije učešće u izvršenju ovih mera i sl. Međutim, nasuprot ovome, dosta ima i prigovora, u smislu da one mogu predstavljati pojačano sredstvo represije, na ovaj način okrivljeni može da izbegne krivični postupak (poravnanje okrivljenog i oštećenog), dovode do nejednakosti učinioca zavisno od njihovog imovinskog stanja, primena ovih mera poskupljuje postupak izvršenja krivičnih sankcija, njihova česta primena slabi poverenje građana u pravdu i sl.

Miloš Marković, PhD

Associate Professor at the Faculty of Law for Commerce and Judiciary of the University of Business Academy in Novi Sad

Rade Bogojević

A police counsellor, a graduate jurist-master, The Basic Police Training Centre, Sremska Kamenica

Sentences in the positive legislation of the Republic of Serbia – from the Criminal Law and Penology perspectives

A b s t r a c t

This study analyzes both general and specific purpose of sentences as well as the types of sentences and the procedure of their imposition. The penalty system, defined by criminal legislation acts, is based on a relevant knowledge of criminal law sciences and disciplines, together with the rules contained in the UN documents and other international acts, ratified by our

country, and which are related to penalty systems, the principles of the legal sanctions implementation and especially the imposition of imprisonment.

The aim of sentencing the perpetrators of criminal offences is the prevention of socially dangerous acts which endanger or threaten the social values protected by criminal legislation. The purpose of sentencing is implemented by a general prevention, i.e. by influencing the others in such a way that they will not commit criminal offences, because it will strengthen the moral and fortify the duty of obeying the law, as well as by a special prevention, i.e. preventing a perpetrator from committing a criminal offence and rehabilitating him/her into a law abiding citizen. ¹ Therefore, there are many changes in a criminal and penology legislation of Republic of Serbia being represented, among the other things, in adopting the international and European standards and their implementation into legal regulations.

Key words: types of sentences, aim of sentences, purpose of sentences, imposition of sentences.

Literatura

1. Bobić A., (2011) Resocijalizacija osuđenih lica kao faktor smanjenja kriminala, *Pravo – teorija i praksa*, 28, (4–6), str. 51–65.
2. Bošković M., (2007). Kriminologija, Novi Sad, Pravni fakultet.
3. Ignjatović A., (2007). Krivično pravo: opšti deo, Novi Sad, Privredna akademija.
4. Jovanović L.J., Jovašević D., (2003). Krivično pravo I, Beograd, VŠUP.
5. Jovašević D., (2010). Krivično pravo: opšti deo, Beograd, Nomos.
6. Konstatinović Vilić S., Kostić M., (2011). Sistem izvršenja krivičnih sankcija i penalni tretman u Srbiji, Niš, Centar za publikacije Pravnog fakulteta.
7. Konstatinović Vilić S., Kostić M., (2011). Penologija, Niš, Centar za publikacije Pravnog fakulteta.
8. Nešić L.J., (1998). Krivično pravo, Beograd, VŠUP.
9. Radoman M., (2003). Penologija i sistem izvršenja krivičnih sankcija, Novi Sad – Beograd, Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta.
10. Srzentić N., Stajić A., Kraus B., et al., (1981). Komentar krivičnih zakona SR Srbije, SAP Vojvodine i SAP Kosova, Beograd, Savremena administracija.

11. Stojanović Z., (2006). Komentar krivičnog zakonika, Beograd, Službeni glasnik.
12. Krivični zakonik Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/2009, 111/2009 i 121/2012
13. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 85/05 i 72/0
14. Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnih zavoda i okružnih zatvora, *Sl. glasnik RS*, br. 72/10.
15. Pravilnik o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, *Sl. glasnik RS*, br. 72/10.
16. Pravilnik o disciplinskim prestupima, merama i postupku prema osuđenim licima, *Sl. glasnik RS*, br. 59/06.
17. Pravilnikom o izvršenju kazne rada u javnom interesu, *Sl. glasnik RS*, br. 20/08.